

PRIKAZI

Marušić Ante

»SOCIOLOGIJA ZNANJA I MARKSIZAM«

»Školska knjiga« — biblioteka »Suvremena misao«, Zagreb 1977, 202 str.

U predgovoru te knjige autor ističe, da se u njoj sabrani radovi bave »problemom društvene ukorijenjenosti znanja« s obzora kompleksne relacije marksizam—sociologija znanja i istraživanja relevantnosti ideja za društveni život.

Prvi dio ima naslov: »Marxov materijalizam i sociologija znanja«; u njemu se razmatra veza između Marxove kritike ideologije i sociologije znanja te Marxovo shvaćanje kategorija »duhovna proizvodnja« i »društveni bitak«. Razumijevanjem kritike ideologije omogućuje se izvođenje analize osnovnih Marxovih teorijskih i metodologijskih stavova o odnosu između društva i znanja!

Marušić upozorava na društveno-povijesni kontekst i na idejna strujanja nakon I svjetskog rata iz kojih proizlazi nastanak tog novog zasebnog područja istraživanja. Osnovna je teza sociologije znanja: način mišljenja, oblici znanja, ideje i ideologije treba shvatiti i protumačiti u kontekstu društveno-povijesne situacije, u povezanosti mišljenja s tom situacijom i njegovom ukorijenjenošću u životnom položaju grupa.

Marxovo razotkrivanje ideologije kao »krive svijesti« i istovremeno funkcije društveno-ekonomske i životne situacije u kojoj se pojedina klasa nalazi predstavlja stoga polaznu točku od koje su utemeljitelji sociologije znanja razvijali vlastite teze. »Marx pokazuje da je način spoznaje društva, njezin oblik i sadržaj direktno povezan sa strukturom vlasti u društvu, ekonomske i političke vlasti« (str. 51).

Drugi dio knjige obrađuje temu »društveni okviri i mogućnosti spoznaje«. To je svojevrsna analiza glavnih ideja osni-

vača sociologije znanja bazirana na poznatim djelima Georga Lukacsa (Povijest i klasna svijest), Karla Mannheima (Ideologija i utopija), i Luciena Goldmanna (Dijalektička istraživanja, Humanističke nauke i filozofija). Pioniri sociologije znanja nastojali su utemeljiti svoju disciplinu na teorijskom vidu Marxove kritike ideologije, ali i osloboditi je političko-revolucionarnih implikacija (izuzev Lukacsa).

Centralno mjesto u raspravi o Lukacsu autor posvećuje problemu klasne svijesti, određenju kategorije totaliteta i osnovnoj Lukacsovoj tezi o društvenoj i klasnoj ukorijenjenosti svijesti. Pokazuje da je stanovište totaliteta u Lukacsa dvostruka: totalitet u svom društveno-povijesnom određenju (kao »društveni bitak«) i totalitet kao metodologijska pretpostavka spoznaje: prema društvu, kao totalitetu, može se na totalan način odnositi jedino klasa — jer je ona sama »jedan totalitet« i jedino ona može djelatno prožeti društvenu zbilju. Iako se Lukacsu ozbiljno zamjera zanemarijevanje analize »faktičke svijesti« proletarijata, ostaje trajan njegov doprinos sociologiji znanja po pitanju spoznaje: kod spoznaje se ne radi o znanosti, nego o »klasnoj svijesti i njezinim spoznajnim mogućnostima«.

Govoreći o Mannheimu i Goldmannu i eksplicirajući osnovne teorijske zasluge iz kojih niče njihova misao, na posebno mjesto Marušić nastavlja njihovo nastojanje prevladavanja ideološkičnosti mišljenja (Mannheim), odnosno za ideje jedne spoznaje neograničene »društvenim okvirima« (Goldmann). Shodno tome, aktualiziraju se ideje Mannheimove teorije o »slobodno lebdećoj inteligenciji« (freischwebende Intelligenz), kao relativno besklasnom sloju koji je stoga u mogućnosti dohvatiti »totalnu perspektivu« objektivne spoznaje, te na istim pretpostavkama ležeća, Goldmannova teza o »slobodnom čovjeku«, koji u znanstvenom mišljenju

može postići spoznaju koja prekoračuje realnu svijest svih društvenih klasa vremena u kojem on živi. Ukazujući na ograničenost ovakvih shvaćanja, autor ukratko ocrtava i druge relevantne aspekte odnosa Mannheimove misli i marksizma, te neke paralele između Lukacseva i Goldmannova tretiranja klasne svijesti i društvenih klasa. U trećem dijelu knjige pod naslovom »Društvena relevantnost ideja« naznačuje se značenje ideja za društvenu stvarnost; u vidokrugu takvog zadatka govori se o Lenjinovom djelu i relaciji »ideje i zbilje« sa stanovišta revolucionarne akcije Oktobra, o sociologijskoj interpretaciji političkih ideja, političkoj kulturi i društvenom napretku te o socijalističkom društvu i humanističkom obrazovanju.

Aktualnim i zanimljivim čine se Marušićeve zamjedbe o socijalističkom društvu i obrazovanju; on ističe da je do sada zahtjev za humanističkim obrazovanjem istican uglavnom s dva različita stajališta: funkcionalno proizvodnog, kojemu je glavni motiv ekonomska efikasnost, i tradicionalističko aristokratskog, koji humanističko obrazovanje svodi na klasičnu kulturu i humanističke discipline s naglaskom na jednu »izvanpovijesnu i romantičarsku kritiku modernog svijeta tehničke civilizacije«.

Zalažući se za kreiranje i shvaćanje humanističkog obrazovanja kao »obrazovanja za društvene promjene«, on naglašava da se takovo shvaćeno obrazovanje iskazuje kao način formiranja svijeta i stava, sposobnost da se sagleda totalitet situacije u kojoj se čovjek nalazi, kako bi se ljudska akcija temeljila na viziji novoga svijeta.

Na kraju, par riječi o karakteru cijele knjige: radovi ovdje sakupljeni objavljavani su većinom u raznim časopisima unazad jednog desetljeća; iako pate od kvalitativne neujednačenosti i povelike disperzije misli (teze sociologije znanja razmatraju se paralelno sa ili kroz pokušaje vrednovanja cjelokupnog opusa glavnih utemeljitelja sociologije znanja, što često razvodnjuje osnovnih misli), oni ipak nadmašuju uobičajeni priručnički karakter instruktivni su za dublje proučavanje bilo sociologije znanja, kao zasebne discipline, bilo same relacije naznačene naslovom knjige.

Drago Čengić

Petar Marković

RAZVOJ SEOSKE INFRASTRUKTURE U JUGOSLAVIJI

Niš, Ekonomika, 1977, 147 + 54 stranica

Časopis *Ekonomika* u posebnoj biblioteci objavljuje uglavnom ekonomske studije, ali interesantne i za sociologe. Posebno je zanimljiva peta po redu edicija u toj biblioteci, a to je studija Petra Markovića *Razvoj seoske infrastrukture u Jugoslaviji*. U njoj je autor, nastavljajući svoja ranija istraživanja, analizirao razvoj jugoslavenskog sela i njegovih institucija, opisujući uvjete stanovanja, putove, objekte itd., zahvatajući jedan čitav kompleks problema koji je neopravdano bio zaobiđen u dosadašnjim znanstvenim analizama. Razlog tome nije samo složenost problematike, već i činjenica da još uvijek nemamo ozbiljniji pristup u sistematizaciji i sakupljanju tako dragocjenih podataka i činjenica, kao svjedočanstva koja će uskoro nestati iz svijeta realnosti. Statistika koje bi trebala pratiti i suptilnije kvantificirati pojedine strukture u tome je zakazala, a osjeća se i nedostatak jedinstvene metodologije praćenja, na što ukazuje i autor (str. 28).

Pored autorova predgovora i predgovora S. Livade, studija sadrži još petnaest poglavlja, a na kraju uz literaturu nalaze se i dva priloga — prilog o nekim elementima urbanizacije sela, i tabularni prilog. Osnovna poglavlja su sljedeća: 1. Uvod, 2. Specifičnosti izgradnje seoske infrastrukture, 3. Društveno-ekonomski uslovi razvoja seoske infrastrukture u 19. i prve četiri decenije 20. stoljeća, 4. Selo u prošlosti: aglomeracija poljoprivrednog stanovništva, 5. Uticaj razvoja privrede na promene u ekonomskoj strukturi stanovnika i razvoj seoske infrastrukture, 6. Društveno-ekonomski značaj izgradnje seoske infrastrukture, 7. Zgrade u selu, 8. Opremljenost stanova na selu, 9. Školstvo, prosvjeta i kultura u selu, 10. Zdravstvo u selu, 11. Zdruge kao dio seoske infrastrukture, 12. Poljoprivredno-industrijski kombinati i njihov uticaj na razvoj seoske infrastrukture, 13. Prometno-trgovinske organizacije u selu, 14. Putevi u selu, i 15. Zaključna razmatranja.

Ovdje je bitno istaknuti da autor ne shvaća infrastrukturu kao jednodimenzionalnu, prolaznu ili samo materijalnu strukturu jedne generacije za